

УДК 378:81'373.45-009 (437.6)

Шумейко Н. В.

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ В УНІВЕРСИТЕТАХ СЛОВАЧЧИНИ

А Розглянуті нормативно-правові засади функціонування системи підготовки професійної університетської іншомовної підготовки спеціалістів гуманітарного профілю. З'ясовано, що реформи в системі вищої освіти в Словацькій Республіці здійснюються відповідно з принципами Болонської декларації та зорієнтовані на оновлення нормативно-правової бази та модернізацію змісту професійної іншомовної підготовки. Обґрунтована доцільність осмислення прогресивних ідей словацького досвіду в Україні.

Ключові слова: Словаччина, професійна іншомовна підготовка, фахівці гуманітарного профілю, Болонська декларація.

Актуальність проблеми у загальному вигляді. В умовах визнання нашою державою стратегічного курсу на інтеграцію системи вищої освіти до європейського освітнього простору важливим є дослідження подібних процесів у країнах Східної Європи, зокрема у Словаччині [3, с. 348]. Реформування університетської освіти в нашій країні відповідно до положень Болонської декларації передбачає оновлення законодавчого супроводу. Тому вивчення словацького досвіду щодо проведення реформ в системі вищої освіти може бути в нагоді з огляду на соціокультурну близькість Словаччини як країни-сусіда нашої держави [4, с. 43]. Аналіз нормативно-правових аспектів щодо професійної іншомовної підготовки спеціалістів гуманітарного профілю у словацьких вищих навчальних закладах дозволить урахувати позитивні аспекти досвіду цієї країни для модернізації вищої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконалення професійної підготовки спеціалістів і проблеми й перспективи розвитку системи вищої освіти розглядаються словацькими вченими М. Радеком, Б. Косовою, Ш. Порубським, А. Петрасовою, Н. Крайовою, Я. Захаровою, І. Павловим та ін. Серед вітчизняних наукових досліджень, присвячених вивченню словацького досвіду підготовки спеціалістів у системі вищої освіти, особливою актуальністю відрізняються праці Г. Товканець (вища еконо-

мічна освіта) та В. Старости (студентська педагогічна практика).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Аналіз наукових джерел свідчить, що питання нормативно-правового забезпечення процесу професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в Словаччині ще недостатньо висвітлені у вітчизняній фаховій літературі. Відтак, вони потребують наукового вивчення.

Мета даної статті полягає у розгляді законодавчого забезпечення процесу професійної іншомовної університетської підготовки майбутніх фахівців гуманітарного профілю в Словаччині в контексті реформування вищої освіти в країні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нормативно-правові засади, які сьогодні забезпечують функціонування системи підготовки фахівців гуманітарного профілю в словацьких університетах, складалась в умовах реформування університетської освіти у Словацькій Республіці. Імпульсом для модернізації вищої освіти в Словаччині стало підписання у 1999 р. Болонської декларації [15] про єдиний європейський освітній простір. Відповідно до європейських стандартів оновлювалась нормативно-правова база.

Законодавчі рамки щодо впровадження положень Болонської декларації у словаць-

ку систему вищої освіти було створено у 2002 р. шляхом затвердження таких нормативних документів: Закон «Про вищі школи» [18] та Постанова Міністерства освіти Словацької Республіки «Про кредитну систему навчання» [16]. У Законі «Про вищі школи» зазначені нормативно-правові засади функціонування системи підготовки студентів-гуманітаріїв у вищих навчальних закладах Словацької Республіки. У законі вказано (§ 2), що в країні існують такі типи закладів вищої освіти: громадські (verejné), державні (štátne) та приватні (súkromné) [18, с. 1462]. Крім того, зазначено (§ 82), що контроль за якістю надання освітніх послуг здійснює Акредитаційна комісія та органи, які представляють Міністерство освіти [18, с. 1494]. Затвердження даного Закону сприяло збільшенню кількості приватних університетів в Словаччині. На сучасному етапі відкриття приватного університету схвалюється рішенням Акредитаційної комісії, раніше – затверджувалось парламентом [6, с. 182]. Важливо підкреслити, що університети інших країн мають право працювати в Словаччині на законних підставах [18, с. 1462]. Законом також визначено ліміти управління витратами (§ 16), затверджено правові аспекти щодо навчальних програм вищої школи (§ 51, § 53–54), подано інформацію про організацію процесу навчання впродовж навчального року (§ 60–61), врегульовано питання соціальної підтримки тощо [18, с. 1482–1487].

Нормативно-правові норми, регламентовані Законом, сприяли: збільшенню автономії вищих навчальних закладів, зокрема фінансовій; упровадженню системи диверсифікації фінансових надходжень, що дозволило університетам залучати кошти з різних джерел шляхом проведення власної діяльності; законодавчому врегулюванню майнових питань [3, с. 349]; структуруванню переліку навчальних програм, спеціальностей тощо [5, с. 351–352].

Важливим нормативно-правовим аспектом щодо вдосконалення системи вищої гуманітарної освіти в Словаччині стало введення кредитної системи навчання, яка базується на Європейській системі трансферу кредитів (ECTS). У ВНЗ Словаччини кредитну систему впроваджено у навчальний процес із 2002 р. Прийняття системи ECTS сприяло: демократизації освіти; розширенню можливостей вибору навчальних дисциплін студентами; підвищенню відповідальності студентів за організацію власної підготовки [3, с. 351; 8].

Реформування вищої освіти в Словаччині триває [3, с. 348]. Закон «Про вищі школи» поступово оновлюється: у 2007 р. було запроваджено загальнонаціональний реєстр викладачів і студентів, покращено систему соціаль-

ної підтримки студентської молоді, перелік джерел фінансування університетів було розширено; у 2008 – введено такі категорії, як «вища школа», «фахова вища школа», «університетська вища школа»; у 2012 – оновлено положення стосовно обліку діяльності вищих навчальних закладів; стипендіального забезпечення, політики ВНЗ щодо підвищення якості навчання [19; 20; 21; 3, с. 350].

Вищі навчальні заклади Словацької Республіки готують спеціалістів за акредитованими освітніми програми [1, с. 266].

Система гуманітарних спеціальностей в Словаччині структурована з урахуванням міжнародної стандартної класифікації освіти.

Галузь знань 2. «Гуманітарні науки та мистецтво» розподіляється на такі підгалузі знань: 2.1. «Гуманітарні науки» та 2.2. «Мистецтво».

Підгалузь знань «Гуманітарні науки» включає 37 спеціальностей, а саме: 1. Філософія; 2. Систематична філософія, 3 Історія філософії; 4. Логіка та методологія науки; 5. Етика; 6. Естетика; 7. Історія; 8. Загальна історія; 9. Історія Словаччини; 10. Архівництво; 11. Допоміжні історичні дисципліни; 12. Теологія; 13. Католицька теологія; 14. Євангельська теологія; 15. Православна теологія; 16. Релігієзнавство; 17. Історія та теорія мистецтва; 18. Історія і теорія образотворчого мистецтва та архітектури; 19. Історія і теорія театрального мистецтва; 20. Історія і теорія кіномистецтва та мультимедіа; 21. Теорія музики; 22. Теорія танцю; 23. Теорія літератури та історія національної літератури; 24. Музеєзнавство; 25. Археологія; 26. Класична археологія; 27. Словацька моваталітература; 28. Слов'янські мови та літератури; 29. Неслов'янські мови та літератури; 30. Східні мови та культури; 31. Класичні мови; 32. Іноземні мови та культури; 33. Загальне мовознавство; 34. Конкретне мовознавство; 35. Усний та письмовий переклад; 36. Літературознавство; 37. Музикознавство [12].

ВНЗ Словаччини готують фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями, зазначеними у Законі «Про вищі школи» (№ 131/2002) (§ 52–54): перший рівень – бакалаврський (бакалавр – Bc.); другий рівень, на якому пропонуються три різні програми, а саме: магістерська програма (магістр – Mgr., Mgr.art.), інженерна програма (інженер – Ing., Ing.arch.), докторська програма (доктор – MUDr., MDDr., MVDr.); третій рівень – докторантський (доктор – PhD, ArtD, ThLic.) [18, с. 1483–1486].

Термін навчання на першому академічному рівні триває протягом 3–4 років та завершується присвоєнням ступеня бакалавра (§ 52). Підготовка фахівців другого академічного рівня триває від 1–3 років (§ 53) та випускникам

може надаватись ступень магістра, інженера, доктора загальної практики, доктора-стоматолога або доктора-ветеринара в залежності від напряму підготовки, за яким навчались студенти. Навчання за докторантською програмою триває, принаймні, три роки, але, зазвичай, не більше чотирьох років (§ 54) за денною формою та п'ять років за заочною формою. За умов успішного завершення навчання за цією програмою, може присвоюватись один із таких ступенів: ступень доктора філософії, доктора мистецтв, ліценціат теології [18, с. 1483–1486]. Законодавством встановлено два навчальні цикли: додипломний і післядипломний [2, с. 21].

Нині фахівці гуманітарного профілю в Словаччині отримують вищу освіту за такими рівнями та ступенями: перший рівень з присвоєнням ступеня бакалавра (Bc.), другий – магістра (Mgr.), третій – доктора філософії (PhD.) Успішне завершення навчання за програмою другого рівня надає можливість фахівцям гуманітарного профілю скласти ригорозний іспит (rigoruzne skulky). Якщо іспит складено успішно та відбувся захист ригорозної роботи (rigoruznej prace), фахівцям гуманітарного профілю присуджується академічний ступень *Doktor Filozofie* (PhDr.) (§ 53; § 63) [8; 13; 18, с. 1484–1488].

На території Словаччини працюють 39 вищих навчальних закладів, серед яких: 20 громадських, 3 державні, 12 приватних університетів та 4 іноземних ВНЗ [17]. Професійна іншомовна підготовка студентів у рамках акредитованих освітніх програм здійснюється в університетах країни. Наприклад, п'ять громадських університетів Словаччини (Університет Костянтина Філософа в Нітрі; Пряшівський університет в Пряшеві, Університет Коменського в Братиславі, Університет Матея Бела в Банській Бистриці, Університет ім. Павла Йозефа Шафарика в м. Кошице) [10] готують фахівців гуманітарного профілю за спеціальністю «Усний та письмовий переклад» [14].

Професійна іншомовна підготовка таких спеціалістів – важлива. Враховуючи те, що 28 країн Європейського Союзу визнали 24 офіційні мови (болгарська, чеська, датська, голландська, англійська, естонська, фінська, французька, німецька, грецька, угорська, ірландська, італійська, латвійська, литовська, мальтійська, польська, португальська, румунська, словацька, словенська, іспанська, шведська, хорватська) [9], можливості вдосконалення іншомовної підготовки молоді у навчальних закладах Словаччини обговорюються на конференціях. Так, у 2010 р. в Університеті Св. Кирила та Мефодія в Трnavі в рамках проведення семінару «Перспективи викладання

іноземних мов у XXI столітті» словацькі вчені розглядали шляхи вдосконалення іншомовної підготовки у навчальних закладах [11], а 12 вересня 2012 року в Технічному університеті в Зволені – обговорювали стан іншомовної освіти в країні [7]. Важливими також є міжнародні програми (Tempus, Erasmus, Socrates, Leonardo da Vinci, Jean Monnet) у сфері освіти та науки [5, с. 352–353].

Координацію взаємодії закладів вищої освіти у Словацькій Республіці та оцінку якості надання освітніх послуг здійснюють урядові акредитаційні структури, а саме: Акредитаційна комісія, Акредитаційна рада Міністерства освіти з безперервного навчання педагогічних працівників і фахівців, Акредитаційна комісія для подальшої освіти [2, с. 23].

Важливе значення для контролю якості освіти та приведення професійної підготовки у відповідність до соціально-економічних вимог суспільства має діяльність європейських, міжнародних і національних рейтингових агентств (Academic Ranking of World Universities, Akademickb rankingovb a ratingovb agentvra, European University Association, European Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education). Ці агентства систематично здійснюють збір, оцінювання та поширення інформації про функціонування системи освіти. Серед цих установ треба виокремити словацьке Академічне рейтингове агентство, яке є громадською незалежною установою. Ця організація в межах своєї діяльності відстежує якість надання освітніх послуг та публікує річні рейтинги факультетів. В Словацькій Республіці поряд із зовнішньою оцінкою існує система внутрішнього контролю у закладах вищої освіти [2, с. 23].

Досвід Словаччини показує, що такий спосіб моніторингу та контролю якості надання освітніх послуг університетами сприяє налагодженню взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Вивчення словацького досвіду дозволило виокремити прогресивні ідеї, які можуть бути використані при розробленні комплексу законодавчого забезпечення в Україні. Так, очевидним здобутком словацької системи вищої освіти в цілому та підготовки фахівців гуманітарного профілю зокрема є оновлення законодавчої бази з метою вдосконалення структури та змісту навчання; наявність стратегій контролю якості освіти національними та міжнародними організаціями, а також незалежними акредитаційними агентствами. Дослідження законодавчого забезпечення, узагальнення результатів аналізу нормативно-правових документів із питань професійної іншомовної підготовки фахівців гуманітарного

профілю в Словаччині сприятимуть розробленню законодавчих документів, нормативних положень і державних програм у вітчизняній практиці підготовки фахівців гуманітарного профілю в Україні.

Висновки з даного дослідження. Отже, на основі аналізу законодавчих документів щодо навчання фахівців гуманітарного профілю в університетах Словаччини, маємо підстави стверджувати, що професійна іншомовна університетська підготовка фахівців-гуманітаріїв у Словаччині є важливим питанням, вирішення якого полягає у приведенні вищої професійної освіти у відповідність до соціально-економічних вимог сучасного суспільства; реформування університетської освіти відповідно до положень Болонської декларації орієнтоване на оновлення нормативно-правового забезпечення; вища професійна гуманітарна освіта відповідає загальноєвропейській системі.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо проведення порівняльного аналізу змісту навчальних планів підготовки фахівців гуманітарного профілю в університетах Словаччини та України.

Список використаних джерел

1. Заскалета, С. Г. Тенденції професійної підготовки фахівців аграрної галузі в країнах Європейського Союзу [Текст] : монографія / С. Г. Заскалета; за ред. С. О. Сисоевої. – Миколаїв : Ліон, 2013. – 500 с.
2. Ключкович, Т. В. Особливості інтеграції вищої педагогічної освіти Словаччини в загальноєвропейський освітній простір [Текст] / Т. В. Ключкович // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – III (29), Issue: 57, 2015. – С. 21–24. – Режим доступу : www.seanewdim.com.
3. Ключкович, Т. В. Правові основи адаптування вищої освіти Словаччини до вимог

4. Болонського процесу [Текст] / Т. В. Ключкович // Міжнародний науковий вісник. – Ужгород. – 2014. – Вип. 2 (9). – С. 348–353.
5. Ключкович, Т. В. Проблема професіоналізації вчителя у сучасній Словаччині: концептуальні та нормативно-правові аспекти [Текст] / Т. В. Ключкович // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: збірник наукових праць. – Випуск 25 (35) / ред. кол. : Н. В. Гузія (відп. ред.). – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 42–47.
6. Ключкович, Т. В. Розвиток системи педагогічної освіти в контексті реформування вищої школи у Словаччій Республіці [Текст] / Т. В. Ключкович // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2015. – Вип. 44. – С. 348–353.
7. Товканець, Г. В. Розвиток економічної освіти у вищій школі Чехії і Словаччини у ХХ столітті : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01 / Товканець Ганна Василівна. – Київ, 2014. – 555 с.
8. Cudzíe jazyky v slovenskom vzdelávacom systéme a politika viacjazyčnosti v Európskej únii konané 12. septembra 2012 pod zľbitou ministra školstva, vedy, výskumu a ľportu SR. Zborník prínspévkov z vedeckej konferencie doc. PhDr. Duľana Caplovičová, DrSc. / Marek Ľupták – Veronika Deľbová – Zuzana Danihelová Editori. – Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2013. – 142 s.
9. Education system Slovakia. EP-Nuffic. 3rd edition October 2014. Version 1 January 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.epnuffic.nl/en/publications/find-a-publication/education-system-slovakia.pdf>.
10. Official EU languages [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/dgs/translation/translating/officiallanguages/index_en.htm.
11. Portál vysokých ľkf. Prekladateľstvo a tlmočnctvo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.portalvs.sk/sk/studijne-odbory/zobrazit/46>
12. Perspektívy vaučby cudzích jazykov pre 21. Storočie. Zborník z odborného seminára konaného v Ľzdní vedy a techniky na Slovensku 2010 na UCM v Trnave 1. 12. 2010 pod zľbitou Ministerstva ľkolstva Slovenskej republiky / Editor Helena Zľrubová – Trnava: UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE, 2010. – 133 s.
13. Sľstava ľtdijných odborov SR vydané rozhodnutím Ministerstva ľkolstva Slovenskej republiky č. 2090/2002-sekr. zo dňa 16. decembra 2002 v znení neskorých prępisov [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.akredkom.sk/index.pl?tmpl=odborny>.
14. System of Education in Slovakia [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.jfmed.uniba.sk/fileadmin/jf/Pracoviska/ustav-cudzich-jazykov/EDUCATIONAL_SYSTEM_IN_SLOVAKIA.pdf.
15. tudijné odbor. 2.1.35. Prekladateľstvo a tlmočnctvo [Електронний ресурс]. – Режим доступу : akredkom.sk/isac/public/odbory/2/2.1.2.1.35.doc
16. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf.
17. Uhlľbka Ministerstva ľkolstva Slovenskej republiky č. 614/2002 Z.z.z. 27. septembra 2002 o kreditovom systéme ľtdia // Zbierka zľkonov. – 2002. – Ľastka 239. – S. 6250–6264.
18. Vysoký ľkoly v Slovenskej repubľike [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mnedu.sk/vysoke-skoly-v-slovenskej-repubľike/.
19. Zľkon č. 131/2002 Z.z. z 21. februľra 2002 o vysokých ľkolfch a o zmene a doplnení niektorých zľkonov // Zbierka zľkonov. – 2002. – Ľastka 58. – S. 1462–1514.
20. Zľkon č. 175/2008 Z.z. o vysokých ľkolfch // Zbierka zľkonov. – 2008. – Ľastka 73. – S. 1554–1614.
21. Zľkon č. 363/2007 Z.z. z 3. ľyla 2007, ktorým sa mení a dopľňa zľkon č. 131/2002 Z.z. o vysokých ľkolfch // Zbierka zľkonov. – 2007. – Ľastka 160. – S. 2590–2610.
22. Zľkon č. 455/2012 Z.z., ktorým sa mení a dopľňa zľkon č. 131/2002 Z.z. o vysokých ľkolfch // Zbierka zľkonov. – 2012. – Ľastka 109. – S. 3546–35.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 10.06.2016

Шумейко Н. В. Законодательное обеспечение процесса иноязычной подготовки будущих специалистов гуманитарного профиля в университетах Словакии.

А Рассмотрены нормативно-правовые основы функционирования системы профессиональной университетской иноязычной подготовки специалистов гуманитарного профиля в Словакии. Установлено, что реформы в системе высшего образования в Словацкой Республике осуществляются в соответствии с принципами Болонской декларации и ориентированы на обновление нормативно-правовой базы и модернизацию содержания профессиональной иноязычной подготовки. Обоснована целесообразность осмысления прогрессивных идей словацкого опыта в Украине.

Ключевые слова: Словакия, профессиональная иноязычная подготовка, специалисты гуманитарного профиля, Болонская декларация.

Shumeiko N. V. Legislative support for the process of future specialists' foreign language training in the humanities in the universities of Slovakia.

S The analysis of legislative documents of the system of professional university-level foreign language training of future specialists in the humanities in Slovakia was carried out. The results of the implementation of the Bologna Declaration principles in Slovak higher education were defined. The general positive characteristics of Slovak experience in Ukraine were determined.

Key words: Slovakia, professional foreign language training, specialists in the humanities, Bologna declaration.